

Kirken

Tid og evighed

Underviser

"Fremtiden er Guds"

Det af Gud fyldte liv

Evighedens evige fordring

Tid og evighed i farver

Gud ske tak og lov for døden!

Evigt liv - nutidsliv

Snedronningen

Anmeldelser

TID og EVIGHED

red. *Christiane Gammeltoft-Hansen*
og *Lars Højland*

Hvad er evigt liv? Spørgsmålet har til alle tider optaget mennesker og givet anledning til ikke så få fremtids-spekulationer - det også uden hensyn til, at vi i forhold til evigheden uvægerligt støder på grænser for, hvad der kan siges. At der er grænser, må dog ikke føre til det, som man har kunnet spore i de sidste mange årtier, at al tale om evigheden næsten helt forstummer, for - som Theodor Jørgensen skriver i sit indlæg - så kan det "meget vel føre til, at væsentlige sider af kristentroen svigtes".

Vi har derfor vovet at stille spørgsmålet igen til dette blads bidrags-ydere. Herunder blandt andet, om det evige liv er den uendelige kvantitative udstrækning af liv eller snarere en kvalitativ livsbetegnelse? Hvilken indflydelse vores forestillinger om et liv efter døden har på, hvordan vi lever vores liv i denne verden? Og endelig, om det er muligt og i givet fald hvordan, man rent pædagogisk kan gribe dette emne an.

3

"Fremtiden er Guds"

For ca. 50 år siden holdt professor P.G. Lindhardt et foredrag om "Det evige liv" på Askov Højskole. Et foredrag, der fik stor indflydelse på eftertidens tale om og forståelse af det evige liv. Men hvad sagde P.G. Lindhardt egentlig, og hvad var ret beset hans anliggende? Dette søger professor **Theodor Jørgensen** at afdække.

8

Det af Gud fyldte liv

Ud fra blandt andet evighedserfaringer i hverdagens små fyldte øjeblikke og den gudstjenstelige oplevelse søger sognepræst **Kaj Mogensen** at besvare spørgsmålet: Hvad er evigt liv?

12

Evighedens evige fordring

Har forsoningen konsekvenser for, hvordan vi lever vores liv i denne verden? E-mail interview med sognepræst **Leif Bork Hansen** om livet levet i lyset af evigheden. – Herunder også livet i konfirmandstuen.

17

Tid og evighed i farver

Om Aristoteles og hans definition af tiden - og Rafaels bud på evighedens farve.

18

Gud ske tak og lov for døden!!!

"Jeg spadserer min vej ned til havnen. Sætter mig løst på bænken. Tænk at kunne sidde her i tid og evighed". Et kort og personligt essay af forfatteren og digteren **F.P. Jac** om døden i det evige nu.

20

Evigt liv - nutidsliv

Med udgangspunkt i eksistensfilosofiens og -teologiens forståelse af det evige liv som noget, der viser sig i nuet, ser sognepræst **Lars Tjalve** nærmere på Det nye Testaments tale om opstandelse og evigt liv.

25

Snedronningen

Uddrag af H.C.Andersens eventyr "Snedronningen" - nærmere bestemt Syvende historie, hvor Kay skal lægge evighedens puslespil.

26

Anmeldelser

"Fremtiden er Guds"

P.G.Lindhardt og det evige liv

Tekst: Professor Theodor Jørgensen

Illustrationer: Gustave Doré

I slutningen af 1940-erne holdt Århus-professoren P.G. Lindhardt et foredrag på Askov Højskole med titlen "Det evige liv"¹. Det foredrag vakte genlyd i hele Danmark og gav anledning til en voldsom debat om Lindhardts synspunkter. Mange beskyldte ham for at benægte, at der fandtes et evigt liv. Med døden skulle alt være slut for det enkelte menneske. Men var det virkelig hans påstand?

Man glemte, at døden er alvor, glemte, at der er en sammenhæng mellem skyld og død, og at døden derfor rummer et domsaspekt i sig. Man udskrev falske vekslers på evigheden, som det ikke stod i ens magt at indfri.

Lindhardt plejede at udtrykke sig provokerende for at ruske op i forudfattede meninger og skråsikker fromhed, og der kan ikke herske tvivl om, at det nævnte foredrag fik konsekvenser for eftertidens tale om det evige liv herhjemme – på godt og på ondt.

Men hvad sagde P.G. Lindhardt egentlig, og hvad var ret beset hans anliggende? Det skal det følgende handle om.

LETFÆRDIG TALE OM DET EVIGE LIV.

Lindhardt vendte sig imod den efter hans opfattelse letfærdige omgang med talen om det evige liv. Det var en selvfølge, at livet fortsatte efter døden og med sikkerhed i en bedre udgave. Man glemte, at døden er alvor, glemte, at der er en sammenhæng mellem skyld og død, og at døden derfor rummer et domsaspekt i sig. Man udskrev falske vekslers på evigheden, som det ikke stod i ens magt at indfri.

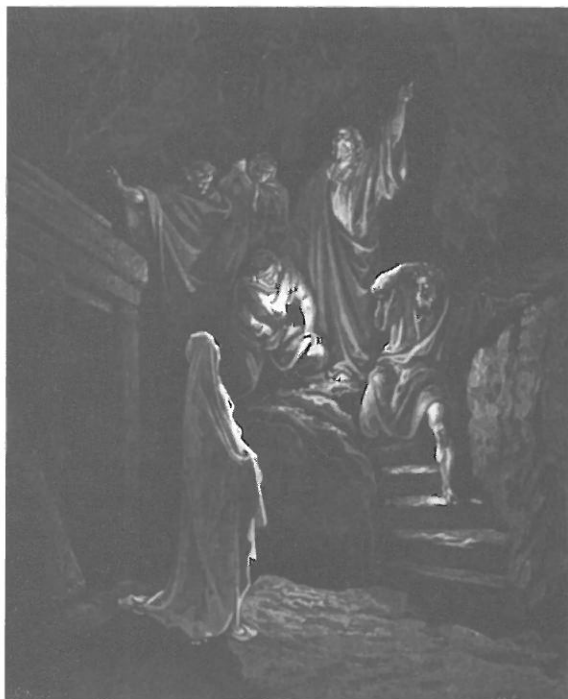
Og Lindhardts kritik vendte sig med lige stor skarphed imod grundtvigianernes lyse syn på livet hinsides døden, hvor man skulle tale i lys med vennerne, som imod missionsfolkenes tale om dommedag, hvor Guds fjender ville gå fortabt, men Guds venner indgå i den store hvide flok. Men heller ikke socialisternes dennesidige fremtidsforventninger gik ram forbi i Lindhardts kritik. De udskrev falske vekslers på fremtiden.

Kirken havde i sin tale om det evige liv skabt sig to solide alliancer. Den ene var den klassiske hedenske verdens tro på sjælens udødelighed, som kirken havde over-

taget. Men Det Nye Testamente taler ikke om sjælens udødelighed. Døden er ensbetydende med død på sjæl og legeme. Intet i mennesket er konstitueret til at leve videre efter døden. Døden omfatter hele mennesket.

Kirkens anden alliance fandt Lindhardt i almenreligiøsitetens forestillinger om gensynet bag graven, der opfattes som religionens egentlige trøst, og her lå ifølge Lindhardt begravelsestalerne egentlige problem, når de tematiserer dette gensyn. For dette er igen at udskrive falske veksler på evigheden, som det ikke står i præsternes magt at indfri.

Lindhardt opfattede denne mangel på alvor i kirkens tale om døden og det evige liv som et svigt overfor det substantielle i kristendommen, mødet med Gud selv og hvad det indebærer. "For den kristne "åbenbaring", for nu at bruge et teologisk ord, gør ikke folk klogere på fremtiden; hvad der siges om den er, også i Det nye Testamente, altid kun privatmeninger; det

Da råbte Jesus med høj røst: "Lazarus, kom herud!"
Og den døde kom ud med strimler af linned viklet rundt om fødder og hænder og med et klæde viklet rundt om ansigtet.

er ikke fremtiden, som er åbenbaret, men Gud, som har "åbenbaret", har afsløret sig i Jesus Kristus.

I kirken synger man ved påsketid: Krist stod op af døde, i himlen vi ham møde. Ham, ikke hinanden, som vi vil have det. Og himlen – det er intet andet end mødet med ham."

I kirken synger man ved påsketid: Krist stod op af døde, i himlen vi ham møde. Ham, ikke hinanden, som vi vil have det. Og himlen – det er intet andet end mødet med ham."

Her bliver Lindhardts tilknytning til eksistensteologien og især Søren Kierkegaard tydelig. Det er øjeblikket, som er den væsentlige kategori i kristendommen, mødet med Kristus, med evangeliet om ham, her og nu, der kalder til afgørelse.

Det ses klart i den måde, Lindhardt i det følgende udnytter Johannesevangeliets beretning om den døde Lazarus på (kap. 11). "I evangeliet siger den døde Lazarus' søster til Jesus som svar på hans: Din broder skal opstå: Ja, jeg ved, at han skal opstå i opstandelsen på den yderste dag."

På den yderste dag – igen er alt rykket ud i fremtiden, men den yderste dag, det er jo i dag, på denne vor hidtil sidste dag må evangeliet om opstandelsen kunne høres, om det skal høres. At skyde det ud i fremtiden er at forråde det og snyde mennesker. Derfor falder da også svaret omgående: "Jeg er opstandelsen og livet."

Opstandelsestro er tro på Gud

I det følgende i foredraget overvejer Lindhardt "forskellen på og forholdet imellem opstandelsestro og opstandelsesforkyndelse." Opstandelsestro er for Lindhardt en rent historisk kendsgerning, hvis oprindelse og udvikling kan udforskes. Men dens sandhed kan ikke gribes ad historisk vej.

Den kan kun forkyndes og bekendes; "som

fortidig begivenhed er den (opstandelsen) intet, kun om den i forkyndelsens og bekendelsens form kan blive nutidig, betyder den noget.”

Her foreligger en uklarhed hos Lindhardt, for opstandelsesforkyndelse og bekendelse sker vel også af tro til tro, og i resten af foredraget kredser Lindhardt netop om det spørgsmål, hvad tro vil sige i forhold til opstandelsen. Hvad Lindhardt ret beset skelner imellem, er de *forestillinger*, som opstandelsestroen gennem tiden har gjort sig, og opstandelsestro som *eksistentiel trosakt* her og nu.

Forestillingerne kan selvsagt udforskes historisk, det kan den eksistentielle trosakt til gengæld ikke. Som eksistentiel trosakt er opstandelsestroen tro på *Gud* og på *Gud alene*. Den er ifølge Lindhardt aldrig fremtidstro, aldrig udødelighedshåb, aldrig gensynsforventninger.

Det er altsammen forestillinger, som Lindhardt ikke har noget tilovers for. Som tro på Gud og Gud alene er opstandelsestroen tro på Guds skabermagt og på syndernes forladelse. Det er ensbetydende med at tro på Kristus som opstandelsen og livet, men vel at mærke på den korsfæstede Kristus, der i menneskers sted betalte deres gæld, bar deres skyld og døde i deres sted.

Den yderste dag, det er jo i dag. Og på denne vor hidtil sidste dag må evangeliet om opstandelsen kunne høres, om det skal høres. At skyde det ud i fremtiden er at forråde det og snyde mennesker.

Hvis man i Kristi ord og i ordet om ham hører sandheden om sig selv, så er hans ord blevet levende for en, og så tror man på ham som den levende, som opstanden.

Det er Lindhardts understregning af opstandelsestroen som tro på Gud og Gud alene her og nu, altså som nutidig trosakt til forskel fra en fremtidstro, der vel førte

til den almen udbredte opfattelse i samtiden, at Lindhardt benægtede det evige liv. Og det kan ikke nægtes, at Lindhardt selv lagde op til denne misforståelse ved nogle misvisende formuleringer som f.eks. denne: ”Opstandelsestro er ikke fremtidstro, men gudstro.”

Det er et skævt alternativ, ikke mindst på baggrund af, at Lindhardt lige før i foredraget havde understreget, ”at Guds alene er fremtiden.”

Så råder Gud altså over en fremtid, som opstandelsestroen som tro på Gud må siges at kunne håbe på netop i tillid til, at riget, magten og æren ifølge Fadervor er Guds, hvad Lindhardt henviser til.

Det siger Lindhardt da også klart: ”Opstandelsestroen siger om fremtiden kun det, at fremtiden er Guds”, og han fortsætter: ”Vi er blevet frie for at bekymre os og fritaget for at beklage os og frie til at vente alt godt af Gud, som han vil give det.”

Opstandelsestro er håb om Guds fremtid

Påstanden holder altså ikke stik, at Lindhardt benægtede det evige liv. Hvad Lindhardt ville til livs, var fantasiens forestillinger om det evige liv, som efter hans mening forflygtigede det egentlige og væsentlige i opstandelsestroen og dermed også tog det bærende ud af den: Troen på og visheden om Guds almagt.

For den tro holder sig til, at Gud giver os den fremtid, han under os. Og når den tro tør forvente alt godt fra Gud, hvad behøver mennesket så mere for at kunne have et levende håb om det evige liv?

Det er sigende, at Lindhardt holder en begravelsesprædiken, som er aftrykt i samme essay samling, over Romerbrevets 8. kapitel, 31ff, og hen imod slutningen kan sige:

”Og derfor gør vi apostlens ord til vore: Jeg er vis på, at hverken liv eller død eller noget som helst på jord eller i himmel skal kunne skille os fra Guds kærlighed i Jesus Kristus vor Herre. Og derfor lægger vi vore døde til hvile, ikke blot med taknemlighedens og erindringens gode ord, men med troens, med håbets (NB!), med forbønnens og med velsignelsens ord.”

Det kan ikke nægtes, at der er noget befriende i Lindhardts strenge måde at tale om den kristne opstandelsestro og det kristne opstandelseshåb, ikke mindst for det menneske, der er kørt træet i spekulationer om, hvad der venter os efter døden. Sætter man alt sit håb på Gud i tillid til den Gud, der i Jesus af Nazaret viste os sit sande, kærlige ansigt, ja, så er det alt nok at få sagt, at Gud giver os den fremtid, han under os. ”Min sjæl, hvad vil du mere?”

Opstandelsesforestillingernes berettigelse

Alligevel er den tale om det evige liv, som Lindhardt anser for tilladelig, for reduktionistisk. Forestillingerne har deres berettigelse. Og det er forføjlet, når Lindhardt

Troen på og visheden om Guds almagt holder sig til, at Gud giver os den fremtid, som han under os.

Og når den tro tør forvente alt godt fra Gud, hvad behøver mennesket så mere for at kunne have et levende håb om det evige liv?

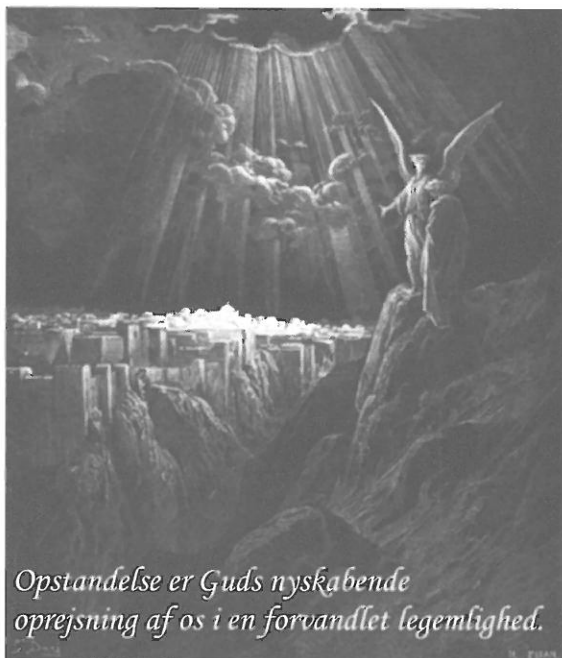
gør nar ad Paulus' anstrengelser for at sige noget om de dødes opstandelse, som han gør det i 1. Kor.15.

Paulus var på ingen måde ”den arme Paulus”, som ”indviklede sig i håbløse forklaringer, da han skulle udrede for korintherne, at det jo nok var et fysisk legeme, som lagdes i jorden, men et åndeligt, som opstod.”

Han var ude i et aldeles berettiget teologisk anliggende. Han kæmpede for en helhedsopfattelse af mennesket, der udmærket kan karakteriseres med Grundtvigs bestemmelse af mennesket som et guddommeligt eksperiment af stov og ånd, der manifesterer sig i den uløselige enhed af sjæl og legeme.

Sandsynligvis har korinterne troet på, at kun sjælen opstod, eller også har de været så sværmeriske, at de troede, at de allerede levede i opstandelsens virkelighed. Det er ikke muligt at give en klar karakteristik af forholdene i Korint. Men hele 1. Kor. tyder på, at der var meget sværmeri i den menighed.

Man kan undre sig over, at Paulus og den ældste kirke efter ham så energisk understregede menneskets legemlige opstand-

Opstandelse er Guds nyskabende oprejsning af os i en forvandlet legemlighed.

else, at det i den apostolske trosbekendelse endte med formuleringen ”kødets opstandelse og det evige liv.”

Ellers var jo både Paulus og de efterfølgende generationers kristne missionærer optaget af at formidle det kristne budskab på en måde, så at den hellenistiske verden kunne forstå og tilegne sig det.

Sjælens udødelighed var – som allerede omtalt af Lindhardt – anerkendt i den verden. Men at legemet skulle opstå fra de døde var en utænkkelig forestilling, for kroppen var jo netop det legemlige fængsel, som sjælen i døden skulle befries fra.

I den hellenistiske verden havde man en dualistisk opfattelse af forholdet mellem ånd og materie og en deraf følgende negativ opfattelse af det legemlige.

Men det stod i klar modsætning til den jødisk-kristne tro på Gud som skaberen af himmel og jord med deres levesteder og af mennesket, der i sin legemlighed er skabt i Guds billede.

I troen på og håbet om de dodes legemlige opstandelse forsvarer kristendommen sin tro på Gud som skaberen og skabelsens godhed.

Det er et sådant forsvar, som Paulus fører i 1. Kor. 15, vel vidende at der i mennesket ikke er en kontinuitet, der fører fra dette liv over i opstandelseslivet. Døden som den totale tilintetgørelse kommer vi ikke udenom. Kontinuiteten ligger hos Gud, i hans trofaste hukommelse.

Opstandelse er Guds *nyskabende* oprejsning af os i en forvandlet legemlighed. Og betegnende nok henviser Paulus i sin argumentation til den righoldige mængde af legemer af vidt forskellig slags i himmel og på jord. Kan Gud skabe en sådan righoldighed, kan han også i opstandelsen skænke os en ny legemlighed (jf. også Rom. 4,17).

Og hvad håbet om et gensyn angår, så forsvarer det håb også realiteten i et centralt kristent trosindhold, troen på den alt omfattende forsoning, som er sket ved Kristus (jf. Kol. 1,14-20), og som syndernes forladelse grunder i.

Nuvel, håbet om et gensyn kan privatiseres og sentimentaliseres og dermed forfladiges. Men til grund for forestillingerne om den himmelske menighed, som vi især finder i Åbenbaringsbogens sidste kapitler i Det Nye Testamente, ligger håbet om en forsonet menneskehed, hvor kærligheden er enerådende, fordi Gud vil være alt i alle (jf. 1. Kor. 15,20-28; 13,11ff). Og dette håb rummer for mig at se også håbet om et forsonet gensyn og et genfødt samliv.

Lindhardt fik held med sin polemik. Der er få præster og andre kristne, der i dag tør sige noget om livet efter døden. Til gengæld gør mange andre det.

Vi burde måske vove pelsen lidt mere, vel vidende, at vi her støder på grænser for, hvad der kan siges, og at troens sprog er håbets kreative sprog. Men at lyse alle forestillinger i band kan meget vel føre til, at væsentlige sider af kristentroen svigtes. Og det kan vel ikke være meningen.

Det af Gud fyldte liv

Tekst: Sognepræst Kaj Mogensen
Illustrationer: Hermanoleon

Det fyldte
øjeblik
er øjeblikket,
hvor man
fuldt ud
er tilstede
i sit liv,
og samtidig
er det,
som om verden
åbner sig
og bliver stor,
rig og
underfuld.

De skønneste øjeblikke i et menneskes liv er ikke nødvendigvis knyttet til de begivenheder, der udvendigt ser størst ud. Jeppe Aakjær skrev i sangen "Jeg bærer med smil min byrde":

"Mit hjerte skælver af glæde, blot duggen dynker et strå".

Den glæde gør det muligt for ham at bære sin byrde med smil og at drage sit læs med sang.

De fleste sommermorgner er der dug på græsstråene, så det er der ikke noget underligt ved. Men det er underfuldt. I en enkelt dugdråbe kan en hel verden spejles.

Øjeblikkets oplevelse af livsfylde er her en naturoplevelse, men oftest er disse fortættede øjeblikke knyttet til vort samvær med mennesker. Jeg oplever det så stærkt, når jeg klapper mit lille alvorligt handicappede barnebarn på kinden og ser, at det får hende til at smile.

Det fyldte øjeblik er øjeblikket, hvor man fuldt ud er tilstede i sit liv og samtidig er det, som om verden åbner sig og bliver stor, rig og underfuld.

Jeg kan ikke rigtig tilrettelægge disse øjeblikke. Pludselig er de der. Underet er uventet. Men jeg kan anbringe mig der, hvor der er sandsynlighed for, at underet vil indtræffe: Under Guds blå himmel en sommermorgen, ude ved havet i en efterårsstorm, hos mit lille barnebarn.

Jeg kan også gå til gudstjeneste. Gudstjenesten som en erfaring af livsfylde, sammenhæng, tryghed og udfordring er en erfaring af det skønne fyldte øjeblik, hvor man kan være fuldt ud nærværende og samtidig blive båret ind i en helt anderledes og underfuld verden.

"Hærskarers Herre, min konge og min Gud. Lykkelige de, der bor i dit hus, til stadighed kan de prise dig". (Salme 84,5).

I Grundtvigs gendigtning af Salme 84 skriver han, at der er ingen almindelige hverdage, der kan sammenlignes med én gudstjenestedag, "som vi dem nød, når under sang med dit vingede ord/sjælen af by over stjernerne for".

Den oplevelse af det fyldte øjeblik, af at være fuldt ud nærværende og samtidig få verden åbnet, denne uventede, skænkede erfaring af sammenhæng og den glæde, som er forbundet dermed, er et *glimt af evigheden*. Sproget slår ikke til, når denne erfaring skal have ord, men det jævne hverdagsprog og det digteriske billedsprog rækker længst.

Dette er det evige liv

Går vi til Bibelen, er der her gengivet mange beskrivelser af evighedserfaringer, ikke mindst i de gammeltestamentlige salmer. Men der er ikke i Bibelen teoretiske forklaringer på, hvad evigheden er. Først og fremmest er "evig" knyttet til gudsforståelsen. Der står vist ikke nogen ste-

der, at Gud er evig, men at hans er "riget og magten og æren i evighed".

Bibelen rummer ikke meget til forståelse af Guds væsen, for når der fortælles om Gud, er det hans gerninger, der fortælles om og hans forhold til skaberværket.

Evigheden er den tid og det rum, der alene er bestemt af Guds ord og Guds gerninger. Evigheden er derfor de i denne tid af Gud fyldte øjeblikke. Og evigheden er den tid og det rum, hvor Guds vilje fuldt ud sker - uden modsigelse og uden modstand.

Derfor er evigheden denne tid, når den helt og fuldt er bestemt af Guds magt og Guds kærlighed, hvilket er ét og det samme. Og evigheden er engang i fremtiden, når alt, hvad der står Guds vilje imod er fjernet. Evigheden i denne tid kan vi erfare i alle de underfulde øjeblikke, som dog kun er glimt. Evigheden som fremtid kan vi længes efter, drømme om og håbe på.

I Det ny Testamente er der kun ét udsagn, hvori det udtrykkes, hvad det evige liv er. Det er Johannesevangeliet 17, 3: "Og dette er det evige liv, at de kender dig, den eneste sande Gud, og ham du har udsendt, Jesus Kristus".

At *kende* vil her sige at *holde af*, at lade sit liv bestemme af. *Kende* er *at tro*. Derfor er *tro* og evigt liv nøje forbundet. Formålet med Johannesevangeliet udtrykkes således: "Men dette er skrevet, for at I skal tro,

*"Og dette er
det evige liv,
at de kender dig,
den eneste
sande Gud,
og ham,
du har udsendt,
Jesus Kristus."*

Johs. 17, 3

at Jesus er Kristus, Guds søn, og for at I, når I tror, skal have livet i hans navn" (Johannesevangeliet 20, 31).

Det evige liv er ikke en belønning, der udløses engang i fremtiden, for troen her. Det evige liv er ét med troen på Jesus Kristus her og nu og altid og allevegne.

Det evige liv formidles ved Guds Hellige Ånd. Det vil sige, at vi ikke kan råde over det evige liv! Det er en uventet og underfuld gave, der pludselig gør sig gældende i alle mulige sammenhænge. Derfor kan vi ikke tilrettelægge det evige livs komme som nutidsbegivenhed, men vi kan anbringe os der, hvor der er erfaring for, at underet ofte sker, vi kan bede om det evige liv og vi kan håbe på det.

Derfor kan det evige liv ikke gøres til genstand for pædagogiske bestræbelser. Men det kan være en pædagogisk bestræbelse at få os anbragt i gode sammenhænge, at få os til at bede sammen og hjælpe os til at læse og forstå de tekster, der er skrevet, for at vi skal tro, at Jesus er Kristus.

Johannesevangeliet betoner således, at det evige liv er det kristne nutidsliv. Modsætningen til evigt liv er fortabelse. Det betyder så også, at fortabelse er, når livet her

ikke er tro på Jesus Kristus. Fortabelse er, at Jesus Kristus ikke er mit livs dybeste sammenhæng. Evigt liv er det af Kristus fyldte liv. Fortabelse er det udenfor Kristus spildte liv.

Modsætningen mellem evigt liv og fortabelse udtrykkes tydeligst i Johannesevangeliet 3, 16: "For således elskede Gud verden, at han gav sin enbårne søn, for at enhver som tror på ham, ikke skal fortæbes, men have evigt liv".

Hvad med fremtiden?

Johannesevangeliet betoner som nævnt det evige liv som nutidig Kristusfylde, men har også udsagn om det evige liv som Guds fremtid. Der er en nøje sammenhæng. Der er ikke "to slags" evigt liv. Det evige liv som nutid og fremtid er det samme: Den af Kristus bestemte livsvirkelighed, den tid og det sted, hvor Guds kærlighedsvilje alene råder. Det evige liv her er glimt af det evige liv i Guds fremtid. I glimtene af Guds evighed her skænkes vi "forsmag af himlen på jord".

Men det er vigtigt at understrege, at glimtene af evigheden her ikke blot er i det store og usædvanlige, men især i det ganske jævne og almindelige og at målet er, at hele vort liv skal være bestemt af Guds evighed. Evigheden er så den kraft, der ved Guds kærlige tilgivelse bekæmper alt i os og i verden, der står evigheden imod.

Gudstjenesten er det sted og den tid, hvor vi håber på at opleve Guds evighed, så vi får kraft og styrke til at leve vort almindelige menneskeliv i evighedsperspektiv. Igen er det Grundtvig, der bedst udtrykker sammenhængen mellem Guds evighed og vort almindelige skabte menneskeliv: "med øjet, som det skabtes, himmelvendt, lysvågent for alt skønt og stort hernelen. Men med de dybe længsler velbekendt, kun fyldestgjort af glans fra evigheden". Evigheden bliver sådan opfattet en dimension af det hinsides i det almindelige liv.

Evigheden er som et kraftstof, der gennemstrømmer, oplyser og opliver livet her, så det bliver fyldt med fred og glæde. Evigheden forhindrer, at livet bliver "fladt".

Evigt liv og evig fortabelse

Johannesevangeliet 3, 16 kan læses således, at enhver, som tror, skænkes evigt liv, medens de, som ikke tror, går evigt fortabt.

Det står der imidlertid ikke. Det er noget, vi kan lægge ind i teksten, fordi vi tænker symmetrisk. Til en positiv sætning svarer en negativ. Det er syndefaldets måde at tænke på. Evigt liv og evig fortabelse er ikke symmetriske størrelser.

Det evige liv er en ophævelse af fortabelsen. Hvis det evige liv er, at Guds vilje sker helt og fuldt, så udelukker det evig fortabelse som en tidsubegrænset tilstand for de fortabte i Guds fremtid. En evig fortabelse, især når den forstås som tidsubegrænset psykisk fysisk smerte, kan ikke forenes med bekendelsen af "det evige liv".

Der er i Det ny Testamente enkelte udsagn, der kan tolkes som det, man ofte kalder "dobbelt udgang", det vil sige, at nogle (de troende eller dem med de gode gerninger) skænkes evigt liv, mens andre (vistnok flertallet, dem med vantroen og de onde gerninger) dømmes til evig pine.

Denne tankegang er en ophævelse af evangelisk kristendom og er endvidere uforenelig med bekendelsen: Vi tror på syndernes forladelse, kødets opstandelse og det evige liv. Der er en dom, hvor vi dømmes efter vore gerninger.

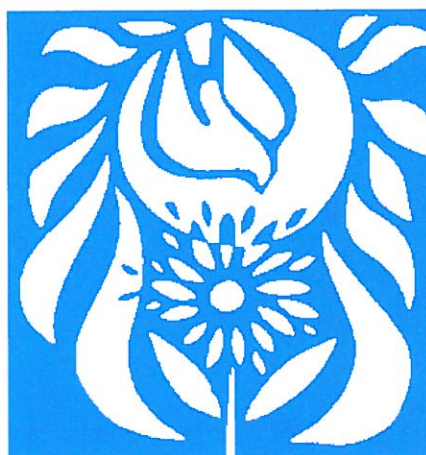
I denne dom, som både lyder i forkyndelsen nu og som fuldbyrdes ved Jesu genkomst, kan vi ikke bestå. Men da træder Guds forsoning ved Kristus i kraft. Synde-

Der er ikke
"to slags"
evigt liv.
Det evige liv
som nutid
og fremtid
er det samme.

ren frikendes alene ved Guds nåde for Jesu Kristi skyld. Derefter fuldbyrdes evigheden i Guds rige. Så er Gud alt i alle.

Den fremtidige evighed kan vi kun tale om i ufuldkomne billeder, men de billeder er skabt ud fra erfaringerne af det evige liv, som de fyldte øjeblikke og den gudstjenstlige oplevelse her og nu. Så skal vi frygte fortabelse, som det at vort liv forspildes her, og vi skal glæde os til det evige liv, for da er Guds vilje enerådende. Og Guds vilje er det samme som udfoldelse af hans kærlighed.

Guds evighed kommer fuldt ud, når Gud vil. Men Guds evighed er også som Guds rige "midt i blandt os". Mange ænsrer det ikke, men hvorfor dog være så nøjsom?

E-MAIL INTERVIEW

E-mail interview med Leif Bork Hansen
om den etiske fordring i tidens og evigheds møderum

Interviewer: Lars Højland

Lars Højland wrote:

Kære Leif Bork Hansen. Du er kendt for at ville fastholde, at kristenlivet, der har evigheden som tidshorisont, fordrer konkret handling her midt i vores levede tidslighed. Senere vil jeg gerne ind på, hvordan du underviser konfirmanderne i denne sammenhæng, men kan du ikke aller først sætte nogle af dine egne ord på forsoningens konsekvens for kristenlivet?

Leif Bork Hansen wrote:

Hvem er det overhovedet, der afgør, hvordan jeg skal handle?

Den tidligere overrabbiner Bent Melchior skulle i 1995 - i 50 året for anden verdenskrigs afslutning - tale i Gilleleje. Skulle jøderne leve eller dø? Skulle du sejle eller ikke sejle? På ægte jødisk vis anskueliggør Bent Melchior dette ved en historie:

En jøde går hen og spørger en rabbiner: Kan du fortælle mig om den fugleunge, jeg holder inde i hænderne, er død eller levende. Det må du kunne sige, for du er en vis mand (Og hvem vil ikke gerne være vis?). Det kunne rabbineren hurtigt regne ud:

Hvis han svarede: 'Den er død!' kunne den anden åbne hænderne og lade den flyve. Hvis han sagde: 'Den er levende!' kunne den anden presse til. Rabbineren svarede: 'Det afgør du!'

Søren Kierkegaard spørger, om vi kan nøjes med at lade os repræsentere af andre i tilværelsen - det være sig f.eks. af det repræsentative demokrati - herunder dets domstole og love. Barnet er til i forhold til sine forældre. Vi er til i forhold til familien, gruppen. Vi er til i forhold til samfundet, staten. Et menneskes betydning beror på, hvad det er til overfor. Eller røgteren i forhold til køerne (Jvf. Søren Kierkegaard i Sygdommen til Døden). Således taler også Søren Kierkegaard om at være til i forhold til Gud. At først dér kommer der en uendelig betydning til.

I Processen hos Kafka får hovedpersonen Joseph K. til sidst at vide, at der er en indgang udelukkende beregnet for ham at gå ind ad. Men han lader sig afvise af dørvogterne. Sådan kan ens liv gå med at spørge de andre, eksperterne, eller hvem det nu er. I Processen bor der én henne hos advokaten, så han hele tiden er klar til at komme ind til advokaten, når advokaten har tid. I mellemtiden kan han så få tiden til at gå ved at forlyste sig med den kvindelige sekretær. Det viser sig, at vedkommende ved siden af sin advokat har seks andre advokater. Sådan kan hele vort liv gå med at spørge andre til råds.

Ansaret er altid den enkeltes. Hvis skulle det ellers være? Hvem andre skulle jeg spørge, og hvor mange skal jeg spørge, og atter, hvor mange skal de spørge igen? Udflugter, kalder Kierkegaard det i Kjerlighedens Gjerninger. Så kommer du aldrig til at handle.

Det er på den måde, at Gud har hold i tilværelsen, ved at have hold i den enkelte. I den enkeltes samviden med Gud. Samvittighed. Søren Kierkegaard forestiller sig Én, der vil skrive en bog for at bevise udødeligheden! Kierkegaard svarer hertil, at det kan vedkommende roligt ryste for. At ingen af os slipper for at blive konfronteret med sig selv. Og hører det ikke døden til, at blive konfronteret med sig selv?

Et er som barnet at være til i forhold til sine forældre - eller hvem det nu er, vi er til i forhold til. Et andet at være til i forhold til Gud. Gudsforholdet som alvoren. Imellem mig og den anden er der altid Gudsforholdet. Uanset hvem jeg har med at gøre.

Vi har ligesom gjort os til af at kunne skelne mellem, hvad der foregår i kirken, og det der foregår udenfor. Vi har fokuseret på modsætningen. Herunder kristendom og politik. Man kan tænke på Luthers to-regimentslære.

Da Nelson Mandela kom ud af fængslet efter at have siddet der i 27 år, kunne man forestille sig, at nu skulle der gøres op med de hvide i Sydafrika. I Sydafrika valgte man imidlertid noget andet. Man sagde: Der har flydt blod nok! Og man nedsatte en sandheds- og forsoningskommission med ærkebiskop Desmond Tutu som formand. Her kunne de forskellige komme og berette om de uhyrligheder, de havde begået - og som én sagde under afhø-

ringerne: Man slår ikke et andet menneske ihjel, som man slår et dyr ihjel, nej man piner det ihjel. Alligevel kunne man komme og fortælle sandheden - og gå. Sådan undgik man nye blodsudgydelser i Sydafrika i overgangen fra apartheid til demokrati. Det var ikke fordi, man var naive i Sydafrika. Som om man ikke kendte til de værste uhyrligheder. Man benytter det, man har hørt om søndagen.

Skynd dig at forlige dig med din modpart, mens du er sammen med ham på vejen. Der bliver sagt: Skynd dig! Desmond Tutu gør opmærksom på, at det var mens de stod og torturerede Jesus, at han sagde: Fader, forlad dem, for de véd ikke, hvad de gør! Hurtigere kan man ikke være til at forsone sig - allerede på forhånd at forsone sig! Og hvad betyder det at tro på forsoning, andet end selv at handle derefter? Det skal ske dig, som du tror!

Hvad er det, vi tror på? Hvad havde vi at sætte op over for den uhyggelige terror ved World Trade - andet end endnu mere terror? Tænk på, hvordan en mindre og mindre forseelse udløste en større og større straf eller hævn ifølge Første Mosebog kap. 4! Deri så jøderne netop forfaldet.

Desmond Tutu fortæller i Ingen fremtid uden tilgivelse: "På forsiden af det amerikanske tidsskrift Spirituality and Health var der et billede af tre tidligere amerikanske soldater foran krigsmindesmærket i Washington DC. Den ene spørger: "Har du tilgivet dem der holdt dig som krigsfange?" "Dem kan jeg aldrig tilgive," svarer den anden. Hvortil hans kammerat svarer: "Så er du jo sådan set stadig deres fange, er du ikke?"

Lars Højland wrote:

Tak for dine stærke ord. De fik mig til at tænke på den bøn i fadervor, som vi alle må bøje nakken overfor: **Forlad os vor skyld, som også vi forlader vore skyldnere.** Hvis ikke vi forlader vores skyldnere, så er vi stadig fanger i skyldens spind. Sådan er det. At det så ikke altid lykkes os er en anden sag, som gør, at vi bare må stole på Guds nåde - igen. Men det er en anden snak. Lige nu vil jeg gerne bede dig skrive lidt om, hvordan du mener man bedst underviser konfirmander i, at det i kristenlivet skal ske os, som vi tror. Hvordan gør du selv?

Leif Bork Hansen wrote:

Du kan aldrig holde dig selv udenfor - heller ikke i konfirmandundervisningen.

Forsoningen kan ikke doceres, reduceres til en slags himmelsk matematik, der forklares for øjnene af konfirmanderne - efter f.eks. vægtskålsprincippet: Synd i den ene vægtskål - nåde i den anden. Dermed holder jeg på forhånd mig selv udenfor.

Det er allerede, mens du fortæller om forsoningen, at fordringen er med. Troen er ikke bare en holden for sandt - men en måde at forholde sig på. Hvad er det at tro på forsoning uden selv at have fordringen over sig om at forsone sig med den anden - uanset hvem den anden er? Hvad skulle ellers hindre f.eks. skjulte eller åbenlyse etniske udrensninger af andre?

Lars Højland wrote:

Dvs. evighedens forsoning med os er ikke noget, der medfører en senere fordring i tiden, men forsoningens fordring ligger her og nu og altid, uanset om forholdet er til ven, fjende eller f.eks. konfirmand. Godt at skrive sig bag øret!

Men jeg vil gerne fastholde mit spørgsmål: Hvordan gør du selv? På dit første svar fornemmer jeg, at du fortæller meget i konfirmandundervisningen. Fortæller både bibelsk og erfaringsnært om livets store spørgsmål. Har jeg ret i det?

Leif Bork Hansen wrote:

Takket være fællesundervisning sammen med min kollega Julie Goldschmidt Stange er konfirmandundervisningen blevet langt mere flerstrengt.

Der er en årlig udflugt for konfirmanderne: Vi begynder med morgenandagt i Københavns domkirke. Derefter går turen til Synagogen - forbi mindesmærket for de faldne jøder under anden verdenskrig. Turen fortsætter til Vejleå kirke i Ishøj med gennemgang af Peter Brandes' glasmosaikker og udsmykning - omfattende den bibelske historie fra Kain og Abel, Isaks ofring, historien om Job - Lazarus' opvækkelse - Gethsemane - frem til påskemorgen.

Peter Brandes' farfar, Isak Brandes, omkom i koncentrationslejren Auschwitz. Peter Brandes' egen baggrund spiller ind i udsmykningen af Vejleå kirke. Turen slutter på museet Arken, hvor der for tiden vises en udstilling af Henry Heerups billeder.

Der arrangeres en Gospel-weekend for konfirmanderne (instrueret af et 5 mands orkester). Den slutter med en koncert om søndagen i Lyngby kirke.

I konfirmandundervisningen indgår - fra år til år - Milos Formans film Gøgereden. Den kan betragtes fra henholdsvis en psykiatrisk og politisk synsvinkel. Samtidig kan filmen anskues som en Kristus-myte!

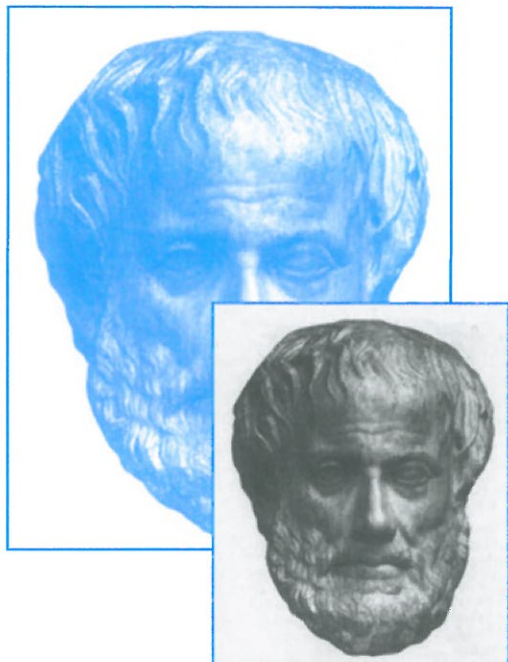
Lars Højland wrote:

Kære Leif. Tusind tak for indsatsen. Dine eksempler/fortællinger skal nok mane til eftertanke.

**Vent et øjeblik mens
Outlook lukkes...!**

Kirken Underviser

Tid og evighed i farver

Ifølge den græske filosof Aristoteles (384-322 f.Kr.) findes tiden strengt taget ikke. Det, som vi kalder for-tiden, findes ikke mere, fremtiden findes ikke endnu, og selve nuet mellem fortid og fremtid er uden udstrækning og derfor reelt ikke en del af tiden.

Men - med vores erindring om fortiden og vores forventning til fremtiden kan vi alligevel opleve denne ikke-eksisterende tid særdeles konkret, sagde han.

Aristoteles' definition af tid lød således:

"Tiden er et tal for før og efter i en bevægelse og kan (ligesom bevægelsen) deles i det uendelige!"

Med denne definition undgik Aristoteles at inddеле/måle tiden ved i stedet at inddеле/måle bevægelser.

"SKOLEN I ATHEN"

Se hele billedet i farver på www.kirken-underviser.dk

Rafaels enorme maleri "Skolen i Athen" fra omkring 1510 viser os filosofi-historiens aller største tænkere igennem tiden. I midten af billedet ses filosofiens to "fædre" - Platon og Aristoteles - i dyb samtale med hinanden.

Platon (t.v.) er iført en rød toga over en violet dragt som symbol på de åndelige ideer, mens Aristoteles (t.h.) har en blå toga på over en brun dragt, som hver for sig symboliserer himlen og jorden - det evige og det timelige.

Denne blå farve - himlens og evighedens farve - er også den gennemgående farve i dette nummer af Kirken Underviser.

Gud ske tak og lov for døden!

Ofte er det teologer og andre kirkeligt orienterede personer, vi beder skrive her i "Kirken Underviser". Men andre gør sig jo også tanker om forholdet mellem tid og evighed. Vi har bedt forfatteren og digteren F. P. Jac skrive om sit forhold til døden. På denne side ses vores artikeloplæg til F. P. Jac.

Kære F.P.Jac.

Først tak, fordi du gerne vil skrive om dit forhold til "Tid og evighed".

Temaet er valgt, fordi vi gerne vil slå et slag for tanken om det evige liv som ikke blot den uendelige kvantitative udstrækning af liv, men snarere som en kvalitativ livsbetegnelse. Men det særlige ved dette livs kvalitative evighedsbehov er, at dødens mulighed er en medhjælper snarere end den ultimative fjende. Desværre kommer kirken ofte til at tale om døden som livsfjenden nr. 1, men det er vel galt, eftersom livet ofte leves særligt intenst og stærkt, når dødens banken på sjælens dør høres/erindres tydeligst. Døden i sig selv er naturligvis en livsfjende – ligesom dens skygger kan kaste mennesker ud i det forfærdeligste mørke – men livet ville vel næppe vinde i kvalitativ intensitet, hvis døden ikke var en mulighed.

Sådan var vores tanker – sådan serveret lidt løst og fast – for temanummeret overordnet set. Hvad vi er på jagt efter hos dig, er en personlig skildring af dit dødsforhold. Jeg husker engang i en radioudsendelse, hvor du sagde noget i retning af: **"Hvis jeg en dag vågner op, træt og ugidelig, så skal jeg bare tænke på døden, og så"** – jeg tror, du knipsede her – **"så er den der bare."** Din skildring må meget gerne sigte efter det helt erfaringsnære.

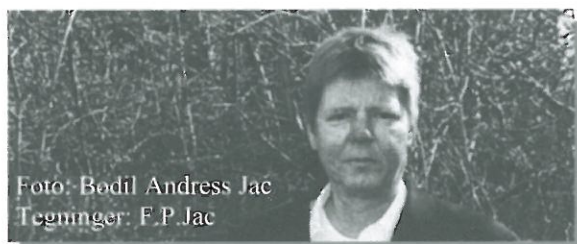
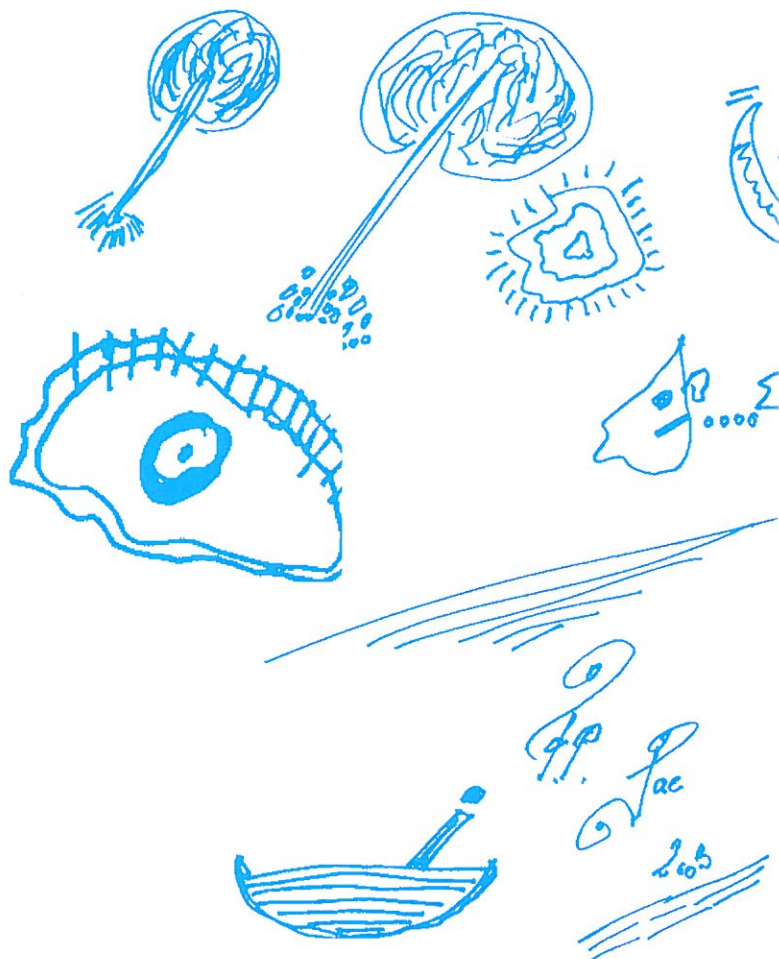

Foto: Bødil Andress Jac
Tegninger: F.P.Jac

Det er jo det der holder mig i live. Morgensurheden der hurtigt lufter sig i kaffe. Endnu en dag der springer ud over et blomsterbed. Det skal nok også gå med denne dag. Der vil selvfølgelig komme en helt anden tidløshed, men den vil vi ikke tage hul på endnu. Det bliver en lettelse uden vindens erindring. Men solsorten afvarmer sig i buskens grene. Den vil også leve sig helt ud.

Det er med en stadig tidlig opvågningen, at jeg spadserer min vej ned til havnen. Sætter mig løst på bænken. Tænk at kunne sidde her i tid og evighed. Jeg nyder det blikstille hav. Roen, efter et virvar af livsundren. Sådan ville jeg godt sove ind, i min egen glemsel. Men med hele mit liv som en livsballon til den kommende generation. Jeg tror at det er sådan at øjnene lukker sig. En intethed af nærværelse, af nystået opmuntrende muld. Sikke år vi dog undslap.

Det hele findes her i vores klodesblomstring. Der er ingen bøgenætter efter en endt livsførelse. Vi vokser bare ind i den jordiske krop. Og tak for det. Genfødsler, åh tag mig i den bare. Jeg fik rigeligt liv, ja rigeligt liv. Og så alle de kvinder man fik lov at elske med. Jeg føler mig stadig som en påfugl i farver. Som spurven på sin gren, men den er stadig på grenen, gyngende livsnydende,

Tid og sanselighed, det er det der holder. Evigheden, den er vi jo født ind i. Og har vi så ikke snakket os ud af det. Bierne sætter sig på vores sten, sommerfugle der våger. Det var så den lange aften.

Det er en stadig tidlig formiddag, det er jo den der holder mig i live. Skænker mig. Og så min fine egetræskiste. De skal have lov at bringe en tung fyrste til torvs. Jeg vil godt sove ind, i min egen glemsel. Roen efter et virvar af lysninger, som en påfugls. Det var så den lange aften.

F. P. Jac

Det evige liv

Tekst: Sognepræst Lars Tjalve

*1600-tals epitafium.
Bemærk de tre urner hhv. øverst
samt nederst til begge sider.
Urnen er et gammelt, kristent
symbol på det evige liv.*

Døden er et fælles vilkår for alt levende. Så vidt vi er underrettet, må alt, hvad der bliver til, også gå til grunde. Men det er kun mennesker, der ved det. Vores bevidsthed rummer ikke fødslen. Vi får den fortalt, og henter den derigennem ind i bevidstheden.

På samme måde med døden. Vi skal dø, det ved vi. Men vi ved ikke, hvornår og lever derfor i dagligdagen som om den ikke fandtes. Men vi møder døden omkring os: De mennesker, vi holder af, skal dø. Og det skal vi også selv.

Og med den bevidsthed sættes vi i en grænsesituation, som afkræver os et svar. Så længe, der har været mennesker til, har vi forsøgt at give et svar.

Det er en kendsgerning, at mennesket er det eneste levende væsen, som forholder sig til døden. Man kan ligefrem definere mennesket som

det væsen, der begraver sine døde – og derfor gør sig tanker om den. Men det er vigtigt at understrege, at det jo altid er de levende, som gør sig tanker. Selve døden underdrager sig oplevelse og fortælling.

Den tyske eksistensfilosof Karl Jaspers understreger i sin bog "Kleine Schule des philosophischen Denkens" (1965), at døden er ikke-væren, et Intet. Angsten for døden er således angsten for Intet. Men, føjer han til, et elsket menneskes død, savnet af hans/hendes legemlige nærvær, smerten over det uudgængelige "aldrig mere" kan ligesom livets store øjeblikke forvandle livet til bevidstheden om evigt nærvær.

Det har ikke noget at gøre med at henvise til videreliv i andres erindring – for også de andre skal jo dø engang. Men han gør opmærksom på menneskets uudryddelige trang til

oprør mod den absolutte glemsel. Trangen til evighed, understreger han, er ikke meningsløs.

Oprøret mod glemslen

Jaspers peger på den kristne opstandelsestro, som han ikke selv deler. Den fastholder dødens virkelighed. Afslutningen er for mennesket, at blive til et lig og gå til grunde. Intet bliver tilbage. Skal mennesket have evighed, må det genføres i legemlighed. Og det sker i kraft af Guds handling.

Selv slutter Jaspers sig ikke til denne tro på den genfødte legemlighed. Han peger i stedet på "det evige øjeblik", hvori fortid og fremtid så at sige opløses. Det øjeblik, som ganske vist er i tiden som eksistensens fylde, og som fyldt øjeblik har del i evigheden.

Han uddyber det sådan: "Vi er dødelige som ren tilværelse, udødelige, hvor vi i tiden

(Fortsættes på side 22)

TEKST 1:

I Matthæus-evangeliet 22, 23-33 opsøger nogle saddukæere Jesus for at diskutere opstandelse med ham. De anfører en tænkt absurd situation, hvor en kvinde på skift – efter Mose-lovens bestemmelser – bliver gift med syv brødre. Hvem skal hun nu tilhøre ”i opstandelsen”, altså i det evige liv?

I første omgang afviser Jesus deres spørgsmål ved at henvise til, at den slags ikke findes i opstandelsen, hvor man lever ”som engle i himlen”. Men nok så væsentligt henviser han til Guds ord til Moses (2. Mos. 3. 6) : ”Jeg er Abrahams Gud og Isaks Gud og Jakobs Gud”.

Han er altså ikke Gud for døde, men for levende. Han henviser ikke til, at han også engang har været Gud for Abraham osv., men at han *er* det. Og dermed introduceres evigheden, uden at den nævnes. Pointen er: Når et menneske er til for Gud, er det så at sige løftet ud af tiden. Det er Gud, der giver et menneske at være til. Det evige liv er det af Gud fyldte liv.

I Lukas' udgave af samme fortælling (Luk. 20, 27-40) trækkes denne pointe tydeligere frem. Der siger Jesus nemlig om Gud: ”Han er ikke Gud for døde, men for levende, thi for ham er alle levende!” (vers 38).

*Den fattige Lazarus i Abrahams skød.
Moissac, Frankrig.*

TEKST 2:

I Lukasevangeliet 16, 19-31 fortæller Jesus lignelsen om den rige mand og Lazarus. De lever meget forskelligt, den ene i sus og dus, den anden i stor nød og elendighed. Men de dør samtidigt. Og så vågner de i dødsriget, hvor den før så nydende lider stor pine, og den før så elendige er forfremmet til ærespladsen i Abrahams skød. Det er en lignelse – og altså ikke en beskrivelse af evighedsboliger. Hvad er pointen? Jeg citerer den danske eksistensfilosof, og elev af Søren Kierkegaard, Rasmus Nielsen: ”

I lignelsen om den rige mand og Lazarus og også i forjættelsen til røveren på korset bliver det udtrykkeligt udtalt, at der imellem livet her og livet hisset er en væsentlig forbindelse, en indre personlig sammenhæng: Den kommende tilstand er forberedt og betinget af retningen i det nærværende.

Den fattige kommer i Abrahams skød som den, der har lidt i tro og tålmod; den rige med sin nydelsesegoisme og sin ubarmhertighed får sit sted der, hvor ubarmhertigheden har hjemme. Røveren, der i kvalernes time får troens syn og opdager, at hans medkorsfæstede har et rige, hvori han er herre, kommer til fredens og salighedens sted, og stedet er ham jo ganske nær.”

Altså: Den fattige Lazarus kendte det evige nu, den rige mand ikke. Og det er det, lignelsen fastholder ved at forlænge deres skæbner ind i evigheden. Dermed gøres det tydeligt, hvad det var, de levede på.

(Fortsat fra side 20)

lever som det, vi evigt er. Vi er dødelige som kærlighedsløse, udødelige som elskende. Vi er dødelige i ubeslutsomheden, udødelige i valget. Vi er dødelige som naturfænomener, udødelige, hvor vi erfarer friheden som gave." Sådan formulerer en eksistens-tænker sig.

Og bare lige for at understrege, at han ikke er ene om det, citerer jeg den jævnaldrende teolog Paul Tillich, som i sin prædiken "Det evige i nuet" skriver: "Hvis vi selv var fuldstændigt inden for tiden,

ville vi ikke være i stand til at løfte os op til det evige i bøn, i meditation og tanke.

Vi ville være tidens børn ligesom alle andre skabninger og ikke kunne stille spørgsmål om tidens mening.

Men som mennesker er vi bevidste om evigheden, som vi tilhører, og som vi er blevet fremmedgjorte fra som slaver af tiden." Og han føjer til:

"Hvis intet andet var givet os undtagen fortidens "ikke mere" og fremtidens "endnu ikke", ville vi ikke have noget. Vi kunne ikke tale om en tid,

som vor tid; vi kunne ikke have "nærvær". Han forbinde dette med evigheden på næsten samme måde som Jaspers: "Når som helst vi siger "nu" eller "i dag" standser vi tidens strøm for os selv.

Vi accepterer nutiden, og vi bekymrer os ikke om, at den er gået i det øjeblik, hvor vi accepterer den. Vi lever i den, og den bliver fornyet for os i enhver ny "nutid".

Dette er muligt, fordi ethvert øjeblik af tiden når ind i evigheden. Det er evigheden, der standser tidens strøm for os.

TEKST 3:

I Romerbrevet 8, 38-39 opsummerer Paulus en lang udredning, der handler om friheden fra døden:

"For jeg er vis på, at hverken død eller liv eller engle eller magter eller noget nuværende eller noget kommende eller kræfter eller noget i det høje eller i det dybe eller nogen anden skabning kan skille os fra Guds kærlighed i Kristus Jesus, vor Herre."

Paulus får opremset en hel række fænomener eller "væsener", som både er gode og onde, og som kan holde mennesker fast. "Engle" giver sig selv, "magter" er deres dæmoniske modstykke. "Kræfter" og "det høje" og "dybe" er formentlig astrologiske magter i universet.

Paulus tænker dramatisk i et verdensbillede, som vi ikke kan fastholde. Men hans pointe er klar nok: Afgørende for et menneskes skæbne og liv er Guds kærlighed i Kristus.

Og dermed har han så også fastholdt, at evigheden træder ind i et menneskes liv, når det fastholder Jesus som Kristus, dvs. som Guds åbenbaring.

Apostlen Paulus, som han kan ses på prædikestolen i Sct. Mortens kirke, Randers. Bemærk Paulus' to attributter: bogen og sværdet. Bogen er symbol på hans bidrag til Ny Testamente, sværdet på hans martyrdød. Paulus blev henrettet ved halshugning under kejser Nero år 64.

Foto: Ulrik Damm Rasmussen.

Det er det evige "nu", som forsyner os med et tidsmæssigt "nu". Vi lever "så længe der er noget, der hedder 'i dag'" (Hebr. 3.13) - med ordene fra Brevet til Hebræerne.

Ikke enhver er, og ingen er hele tiden bevidst om dette "evige nu" i det tidsmæssige "nu". Men sommetider bryder det magtfuldt ind i vor bevidsthed og giver os vished om evigheden, om en tidsdimension, der skærer vor tid og giver os vor tid. Mennesker, som aldrig er bevidste om denne dimension, mister

muligheden for at hvile i nutiden."

Og så til det evige liv

For en sådan eksistensfilosofisk og -teologisk forståelse tegner det evige liv i kristen forstand sig ikke som blot et liv efter døden men som det levende menneskes svar på mødet med det absolutte i tiden, sådan som det kommer til syne og til orde i Kristus.

Det evige liv bliver da, med Jaspers-ellen Fritz Buris ord, "et billedmæssigt udtryk for den troendes bevidsthed om i ethvert øjeblik at være

forbundet med Gud gennem Kristus.

I billederne af dommedag, den evige salighed og for dømmelse spejler sig bevidstheden om øjeblikkets karakter af afgørelse, den forsonedes fred og den syndiges lidelse.

Også håbet om gensyn kan ses som et udtryk for ubetingsheden i den troskab, hvormed vi er forbundet med vore elskede."

Det evige liv og vores liv

Det evige liv er i Det nye Te-

(Fortsættes på side 24)

TEKST 4:

I Første Korintherbrev kap. 15 forsvaret Paulus troen på opstandelsen. Han begrundet den selvsagt med Kristi opstandelse. Den argumenteres der ikke for. Den forudsætter han. Den er altså udgangspunktet for hans argumentation. Paulus tænker i et langt tidsforløb: *Først* opstod Kristus. *Derefter* skal de kristne opstå – og til sidst kommer dommedag.

Paulus argumenterer ivrigt for forvandlingen: "Der sås et sjæleligt legeme, der opstår et åndeligt legeme" (v.44). Vittige hoveder har ment, at et åndeligt legeme må være beslægtet med en rund firkant! Men lige så lidt som Lukas i lignelsen om den rige mand og Lazarus var optaget af at beskrive evighedsens boliger, er Paulus interesseret i at beskrive opstandelsens *hvordan*. Det er dens faktum, den *at*, der optager ham. Og pointen er: Det er Gud, der gør det: "Vi skal alle forvandles" (v.31).

Rasmus Nielsen udtrykker det sådan: "Indgangen i "de evige boliger" er betinget af en forvandling. Det er forvandlingen, ikke en afstand i rummet, der sætter grænseskel mellem den nærværende og den tilkommende verden. Lad os besinde os på, hvad forvandling betyder. Hvad forandringen er i endelighedens form, det er forvandlingen i uendelighedens. Græmmelse, sygdom, alderdom kunne forvandle et menneske endog i den grad, at de, der ikke har set ham i mellemtiden, finder ham ganske ukendelig; og dog er det hele kun en forandring, for så vidt det falder inden for endelighedens grænser.

Omvendt kan der foregå en forvandling med et menneske, uden at personen derved bliver ukendelig. En ung pige, en yngling, en moden mand kan opleve noget, som så aldeles om-danner det indre væsen, at vi må sige: Det er det samme menneske, og dog er det ikke det samme. Alle blot delvise og gradvise overgange, hvor vidt de end går, er forandringer, men de kvalitative overgange er forvandlinger. At et menneske lidt efter lidt aflægger sine fejl er en forbedring, og en forbedring er en forandring; men overgangen fra vantro til tro er mere end en forandring, det er en forvandling; overgang fra liv til død og fra død til liv er en forvandling; Paulus' omvendelse er mere end en forandring, det er en forvandling."

(Fortsat fra side 23)

stamente ikke livet efter døden. Det er det liv, der bæres af Gud. Det er det, hvori evigheden er til stede i nuets fylde. Det er derfor et liv, som findes allerede her og nu. Men det er også det liv, som ikke er begrænset af tiden og døden.

Når Astrid Lindgren kan digte om Brødrene Løvehjerte i Nangijala, så skildrer hun i eventyrets form det liv, som er det "evige i nuet" eller det "fyldte øjeblik", hvor alt det, der spilder vores tid til daglig

er væk – og kun livets essens eller væsentlighed er tilbage. Og der er godt og ondt, troskab og svigten som brødrene oplever det, det helt grundlæggende.

Astrid Lindgren fortæller ikke om det evige liv, men fortæller fornemmelsen for det frem gennem sin mytiske historie om godt og ondt som de store modsætninger i tilværelsen. Og C.S. Lewis gjorde det samme, da han formede sin Narnia-krønike som en kristen allegori. Han beretter heller ikke om det evige liv,

men lader sin læser/tilhører ane det væsentlige gudbårne liv.

Hvordan er det så? Det ved vi godt. Karl Jaspers brugte ordene kærlighed, ansvarlighed, beslutsomhed, frihed. Men man kan vel også udtrykke det med humoristen og kirkehaderen Mark Twains ord: "Hvordan vi skal leve? Det gælder vel om at leve sådan, at selv bedemanden bliver ked af det, når vi dør!"

Henvisninger:

Karl Jaspers: *Kleine Schule des philosophischen Denkens*, 1965 / Paul Tillich: *Det evige i nuet*. Prædikener. 2002 / Fritz Buri: *Unterricht im christlichen Glauben*, 1957 / Rasmus Nielsen: *Liv og Haab*, 1875

TEKST 5:

I Det nye Testamente henter talen om opstandelse og evigt liv helt tydeligt sit indhold og sin begrundelse fra Jesu opstandelse. Hvad er det?

Læser vi den formentlig ældste beretning i Markusevangeliet 16, 1-8 er hovedvægten lagt på undren og rædsel. Kvindernes møde med "en ung mand i hvide klæder" får dem til at flygte fra graven, "for de var rystede og ude af sig selv". Markus fastholder – kunne man sige – opstandelsen som den ultimative eksistentielle grænsesituation, der mere har karakter af at stille spørgsmål end give svar.

Sammenlignet hermed går Lukasevangeliets fortælling (Luk. 24,1-12) et stykke videre. Også her kommer kvinderne til den tomme grav. De møder så "to mænd i lysende klæder", som ikke siger "Vær ikke forfærdede!" men "Hvorfor leder I efter den levende blandt de døde? Han er ikke her, han er opstået". Det sidste kan også – og bør nok også, som i Seidelins oversættelse – oversættes: han er oprejst! Dermed lader Lukas det ikke blive stående ved undren og rædsel. Opstandelsen er ikke bare en grænsesituation, der sætter spørgsmålstejn ved dagligdagens rutiner med også død og nederlag.

Lukas giver også antydningen af et svar: Opstandelsen er det evige liv, som Gud giver. At leve det evige liv er at leve for Gud, "thi for ham er alle levende" (Luk. 20,38).

Englen viser sig for kvinderne ved den tomme grav.
Illustration fra armensk bibel.

"Snedronningen"

I 2005 er det 200 år siden, H.C.Andersen blev født, og i den anledning er der allerede gang i forberedelserne mange steder. H.C.Andersens eventyr "Snedronningen" lægger blandt mange andre ting op til at arbejde med begrebet "evighed". I eventyrets syvende og sidste historie prøver Kay igen og igen at danne ordet "evighed" af isflagerne i Snedronningens palads - men ak, forgæves. Og derfor er han dømt til at blive i isen og kulden. Indtil Gerda kommer og befrier ham med sine kys og sine tårer og den salme, de sang, da de var børn. Da dannes ordet "evighed" af sig selv - og Kay er atter fri...

Syvende Historie. Hvad der skete i Snedronningens Slot, og hvad der siden skete.

Slottets Vægge vare af den fygende Snee og Vinduer og Døre af de skjærende Vinde; der vare over hundrede Sale, alt ligesom Sneen fygede, den største strakte sig mange Mile, alle belyste af de stærke Nordlys, og de vare saa store, saa tomme, saa isnende kolde og saa skinnende. Nordlysene blussede saa nøiagtigt, at man kunde tælle sig til, naar de vare paa det Høieste, og naar de vare paa det Laveste. Midt derinde i den tomme uendelige Sneesal var der en frossen Sø; den var revnet i tusinde Stykker, men hvert Stykke var saa akkurat lig det andet, at det var et heelt Kunststykke; og midt paa den sad Snedronning-en, naar hun var hjemme, og saa sagde hun, at hun sad i Forstandens Speil, og at det var det eneste og bedste i denne Verden.

Lille Kay var ganske blaa af Kulde, ja næsten sort, men han mærkede det dog ikke, for hun havde jo kysset Kuldegysset af ham, og hans Hjerter var saa godt som en lisklump. Han gik og slæbte paa nogle skarpe flade lisstykker; som han lagde paa alle mulige Maader, for han vilde have noget ud deraf; for hans Øine vare Figurerne ganske udmærkede og af den allerhøieste Vigtighed; det gjorde det Glaskorn, der sad ham i Øiet! han lagde hele Figurer, der vare et skrevet Ord, men aldrig kunde han finde paa at lægge dét Ord, som han just vilde, det Ord: **EVIGHEDEN**, og Snedronningen havde sagt: "Kan Du udfinde mig den Figur, saa skal Du være Din egen Herre, og jeg forærer Dig hele Verden og et Par nye Skøiter." Men han kunde ikke...

Kay sad ganske ene i den mange Mile store tomme lissal og saae paa lisstykkerne og tænkte og tænkte, saa det knagede i ham, ganske stiv og stille sad han, man skulde troe han var frosset ihjel. Da var det, at den lille Gerda traadte ind i Slottet gennem den store Port, der var skjærende Vinde; men hun læste en Aftenbøn, og da lagde Vindene sig, som de vilde sove, og hun traadte ind i de store, tomme kolde Sale - da saae hun Kay, hun kjendte ham, hun fløi ham om Halsen, holdt ham saa fast og raabte: "Kay! søde lille Kay! saa har jeg da fundet Dig!" Men han sad ganske stille, stiv og kold; - da græd den lille Gerda hede Tårer, de faldt paa hans Bryst, de trængte ind i hans Hjerter, de optøede lisklumpen og fortærede den lille Speilstump derinde; han saae paa hende og hun sang Psalmen: "Roserne voxer i Dale, Der faaer vi Barn-Jesus i Tale!"

Da brast Kay i Graad; han græd, saa Speilkornet trillede ud af Øinene, han kjendte hende og jublede: "Gerda! søde lille Gerda! - hvor har Du dog været saa længe? Og hvor har jeg været?" Og han saae rundt om sig. "Hvor her er koldt! hvor her er tomt og stort!" og han holdt sig fast til Gerda, og hun lo og græd af Glæde; det var saa velsignet, at selv lisstykkerne dandsede af Glæde rundt om og da de vare trætte og lagde sig, laa de netop i de Bogstaver, som Snedronningen havde sagt, han skulde udfinde. Snedronningen maatte gjerne komme hjem: hans Fribrev stod skrevet dér med skinnende lisstykker: **EVIGHEDEN**

Anmeldelser

Markusevangeliet

- fortalt af Caspar Koch i Helligåndskirken, Århus og forsynet med lærervejledning af Lars Nymark Heilesen.

En video fra Det Danske Bibelselskab 2001.

Anmeldt af sognepræst Sabine S. Bech-Hansen, Århus Domkirke.

De fleste danske præster er gode oplæsere, en hel del er også gode fortællere. Men hvem af os kan Markusevangeliet udenad? Mange har opdaget en pointe i at lade konfirmanderne følge Jesus hele vejen igennem livet. Måske har man ladet dem læse et evangelieskrift højt, vist en Hollywoodfilm eller selv læst op og ladet de unge menneske tegne imens. Nu er der en mulighed mere: skuespilleren Caspar Kochs dramaturgiske fortælling af det uforkortede Markusevangelium på video.

Lad det være sagt med det samme: her nytter det ikke at udlevere papir og farver – man får ikke tid til at tegne. Det er tværtimod videoens styrke, at den kræver hele opmærksomheden: den vil høres, men også ses.

Man forstår pludselig det engelske udtryk for at kunne en tekst udenad: at kunne den *by heart*. Når seeren gribes og inddrages i fortællingen, som derved bliver til forkyndelse.

Dramaturgisk fortælling er ikke teatralisk. Men den inddrager kroppen og rummet ligeså meget som stemmen og mimikken. Caspar Koch ligger på sit sorte bord foran Helligåndskirkens hvide alter, når Jesus sover i agterstavnen under stormens rasen. Ingen er i tvivl om det er dæmoner, der er på færde eller ivrige disciple; man *ser* menneskeskaren, der har lejret sig i græsset, man *ser* den komme ned fra det høje under Jesu dåb.

Hænder kan udtrykke meget! Hvis man altså forstår at bruge dem, og det gør Caspar Koch. Drengene, kendt for at være urolige bæster, kan ikke modstå fristelsen: de forsøger at gøre ham kunsten efter. Lytter man til deres snak på vej ud af konfirmandstuen, kan man konstatere, at indholdet, fortællingens røde tråd og højdepunkter, følger med kroppens bevægelser. Drengene husker historien.

Videoen er indspillet til undervisningsbrug. Den er delt op i otte afsnit af et kvarters varig-

hed og forsynet med en ikke blot inspirerende men også praktisk anvendelig lærervejledning af sognepræst Lars Nymark Heilesen, som underviser på Pastorseminariet i Århus. Der er forslag til samtaleemner, cafédiskussioner og liturgisk arbejde m.m. Konfirmandernes egne aktuelle erfaringer inddrages, fx vedr. skilsmissem, andre kulturers renhedsforekster eller grænser for tolerance.

Underviseren kan vælge at benytte materialet i et samlet forløb for at skabe et fælles ståsted og udgangspunkt for konfirmationsforberedelsen, men videoen egner sig i lige så høj grad til at blive stoppet ind i timen her og der for at bryde arbejdsformen.

Den være hermed anbefalet på det varmeste.

Kirken

Underviser

Anmeldelser

Lars Hartman: För tid och evighet.

Bibeln och kristet framtidshopp.
Ordbruket AB, Karlsberg (ca.) 2000 (96 sider),
samt et tilhørende studiehæfte
En värld, som gungar af Hans Hartmann,
Ordbruket AB, Karlsberg, (12 sider).

*Anmeldt af lektor Finn Rosenberg,
Teologisk-Pædagogisk Center, Løgumkloster.*

Hæftet ”En verden, som gunger” er beregnet på kirkelig voksenundervisning. Hæftet henviser til professor Lars Hartmans bog ”För tid och evighet”, som gennemgår og kommenterer åbenbaringsskrifter i Bibelen og i de senjødiske (det hedder det vist ikke mere!) skrifter ”pseudepigrapherne”, (Enoksbøgerne m.fl).

Lars Hartman pointerer, at han skriver både som videnskabsmand og præst og derfor både vil præsentere et fremmedartet stof fagligt forsvarligt og samtidig se på dets nutidige relevans.

Åbenbaringsteksternes tale om kommende trusler og katastrofer virker næsten alt for aktuelle for os. TV-avisernes daglige rapporter er sommetider på omgangshøjde med Johannes’ Åbenbaring. Hvordan skal det dog gå med verden, spørger vi os selv, og kan vi overhovedet tale om et kristent håb? Det er faktisk det, åbenbaringsteksterne prøver at formidle til os.

Studiehæftet giver undervisningseksempler og forslag til spørgsmål til hvert enkelt kapitel i bogen. Bogen er let læst for den, der læser svensk, men det er måske lidt for ambitiøst at regne med, at alle medlemmer i en dansk studiekreds kan læse teksterne.

Et alternativ kunne være, at en studiekredsleder gennemgik de åbenbaringstekster, bogen henviser til med inddragelse af Lars Hartmans pointer. Derefter kunne spørgsmålene i Hans Hartmans studiehæfte anvendes til den videre diskussion.

De farverige åbenbaringstekster er et oplagt tema i en studiekreds for voksne – hvorfor skal Jehovas Vidner have monopol på Johannes’ Åbenbaring? Det må være muligt at få det centrale og aktuelle frem med netop sådan et emne.

Teologisk set har der været en tendens til hele tiden at tænke forfra, tage udgangspunkt i skabelsen eller dåben. Det kunne være et forsøg værd at

begynde med det, der er allerst: tænke ud fra det mål, vi er på vej imod, tænke ud fra verdens ende og ikke ud fra dens begyndelse. Dels af den teologiske grund, at vi lever i forventningen om Gudsrigets og Herrens komme, dels af den sjælesørgeriske grund, at mange lader sig skræmme af fremtidsudsigterne og nøjes med de små, nære gevinster, den private lykke o.lign.

Kirken må have et svar på fremtidsangsten og nutidsdyrkelsens strudsementalitet.

Vores tilværelse kan sammenlignes med skøjteløb hen over isen, siger Lars Hartman. Det er ikke afgrunden, vi skøjter ovenpå, men evigheden. Den tynde is bæres oppe af evigheds hav. Der er mønstre på isens overflade, som peger hen mod Guds rige. Vi har et mål for vores ”skøjteløb”, og det er nær (s.90).

Kirken

Underviser

- ♦ er et tidsskrift til inspiration for alle i kir-
kens forskellige former for undervisning,
- ♦ praktisk hjælp til det pædagogiske arbejde
i menigheden og det kirkelige børne- og
ungdomsarbejde,
- ♦ undervisningsmodeller til brug for børn,
unge og voksne,
- ♦ forslag til andagter og gudstjenester,
- ♦ teologisk-pædagogisk information,
- ♦ anmeldelser og omtale af nye undervis-
ningsmaterialer og litteratur med relevans
for det pædagogiske arbejde i kirke og me-
nighed.

UDGIVET AF EPS:

Evangelisk Pædagogisk Samvirke er en
sammenslutning af en række folkekirkelige
organisationer, der er involveret i kirkens
forkyndelse og undervisning.
Formand: Mariane Sloth.

MEDLEMMER AF EPS:

De samvirkende menighedsplejer, Det Dan-
ske Bibelselskab, Diakonhøjskolen, Diako-
nissehuset Sankt Lukas Stiftelsen, Diakon-
sestiftelsen, FDF, KFUK-spejderne i Dan-
mark, KFUM og KFUK i Danmark, KFUM-
spejderne i Danmark, KFUM's Idrætsfor-
bund i Danmark, Kirkefondet, Kirketjene-
sten i Danmark, Menighedernes Daginstitu-
tioner, S sammenslutningen af IM og
KFUM/K skoler, Unge Hjem Bevægelsen i
Danmark.

REDAKTION:

Christiane Gammeltoft-Hansen og Lars Høj-
land (ansvh.) samt Ruth Bjerrum, Kristian
Brogaard, Lisbeth Hjordy, Inger Hørup,
Anna Johnsen og Christina Smith.

Sats og layout: Christina Smith

Tryk: Richard Larsen Grafisk A/S

ABONNEMENT:

Kirken Underviser c/o Unitas Forlag
Valby Langgade 19
2500 Valby
Tlf. 36166481
E-mail: forlag@unitas.dk

Eller klik ind på:

www.kirken-underviser.dk

ISSN: 1602-2785

Kirkefaglig Videreuddannelse

For dig, der har erfaring med
eller lyst til kirkeligt arbejde.
10 mdr./SU-berettiget.

Vil du vide mere?
Skriv eller ring!

Diakonissestiftelsen

Peter Bangs Vej 1
2000 Frederiksberg
Tlf. 38 38 41 20

www.kirkefaglig-videreuddannelse.dk

